

Aplec de topònims manacorins

Sebastià Sansó Barceló

L'objectiu d'aquesta comunicació és donar a conèixer alguns topònims manacorins poc o gens coneguts, obtinguts principalment del buidatge de diversos estims, capbreus i cadastres dels segles XVI, XVII i començament del XVIII.

Com es veurà, un mateix indret al llarg dels anys es coneixia amb diversos noms, els quals s'anaven succeint o fins i tot emprant al mateix temps.

Així, doncs, passam a detallar desset d'aquests topònims, ampliats amb altres referències, que hem considerat menys coneguts.

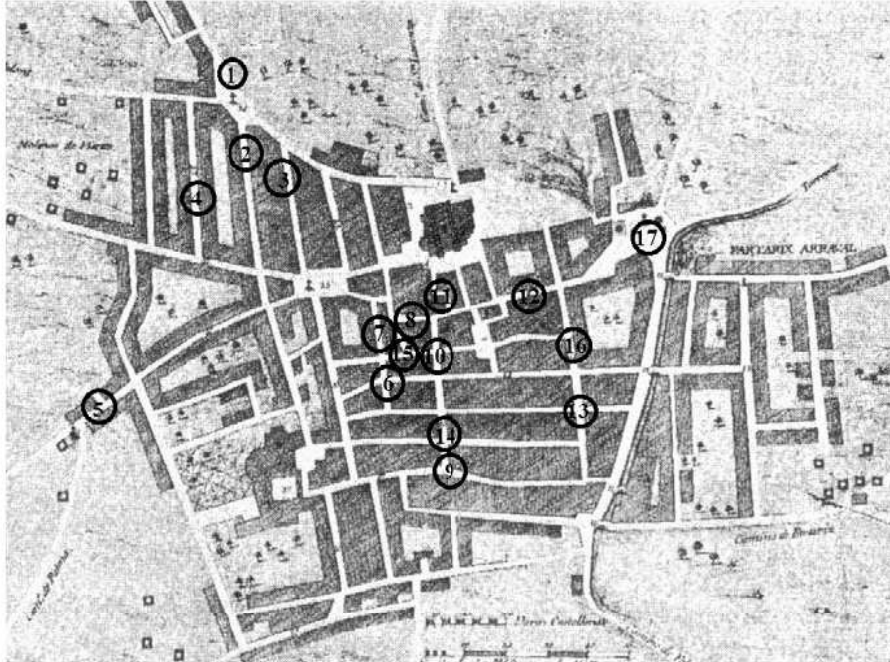
1. Raval del camí de Sant Llorenç (Barracar)

Al cadastre de 1630 Miquel Sardà, *de la Casa Nova*, tenia una sort **al camí de Sant Llorenç**. A la mateixa font corresponent a l'any 1649 encara no apareix cap topònim amb el nom del Barracar, però sí referències a mitja dotzena de cases i alguns trasts al camí de Sant Llorenç com les del teuler Antoni Parera, *Peu gros*; la de Llorenç Bauçà, *Cama grossa*; la de la vídua de Guillem Llull, *de les Pedreres*, o la de la vídua de Jeroni Rosselló.

Al cadastre de 1654 ja s'inscriuen una dotzena i mitja de cases (dotze més que cinc anys abans) i alguns trasts, amb la particularitat que el lloc ja s'anomena **raval del camí de Sant Llorenç**. A més dels propietaris anteriors apareixen altres llinatges com els Fàbregues *Venturós* (segons Gabriel Fuster, parcel·ladors de la zona juntament amb el comte d'Aiamans) o Miquel i Joan Pasqual, fills de Pere *capellà*, i el molí de vent de Martí Frau, fill de Pere.

Els estims de 1685 donen constància de l'illa del Barracar, amb trenta cases (dotze més que trenta-un anys abans), a més de tres trasts i una boval.

Tot plegat ens fa pensar que l'origen del barri del Barracar cal cercar-lo en l'aglomeració de cases sobre el camí que conduïa a Sant Llorenç, diferent del d'Artà, al qual s'ajuntaria mitjançant el camí de les Bones Dones.

Situació dels topònims en el plànol de Manacor de Jeroni de Berard.

2. Carrer d'en Sebastià Mestre, *Sega o Cega* (algunes vegades citat com a carrer de *n'Estaca*)

Al segle XVII, concretament als estims de 1685 trobam aquest personatge amb casa al costat senar del carrer dels Bous, valorada en 60 lliures, una de les més humils de l'illa de Bartomeu Fàbregues, *Venturós*. Entre els veïnats de la seva banda de carrer hi tenia Antoni Galmés, *del Rafal*, i Joan Frau *Estaca* (amb el nom del qual també es menciona el carrer), i Miquel Mestre *Sega* a la Creu d'en Topissa.

De fet, al cadastre de 1654 consta Martí Frau, de Pere, com a propietari de casa i corral, a la Creu d'en Topissa que havia adquirit de la vídua *Sega*.

3. La fortalesa

Aquest topònim creiem que fa referència a una casa fortificada, aleshores segurament aïllada, existent a l'extrem nord-est de l'illa de Ramon Puigdorfla, entre els carrers de n'Amer, Creu d'en Topissa (Amargura), Bous i Obrador

(Francesc Gomila).

Als estims de 1578 hi compareix el nom fent referència a unes cases i corral propietat dels hereus de Pere Llull **de la fortaleza**.

L'any 1630 el boter Joan Fons ja hi tenia casa i, els anys 1649 i 1654 Mateu Fons, fill de Miquel, –també boter– tenia casa **a la fortaleza**, propietat que encara mantenia la família als estims de 1685 i posteriors.

El 1703 hi figuren Joan Nadal *Barxo* i Maria Sansó, vídua de Bernat Mesquida, ambdós al carrer dels Bous amb cases **dites la fortaleza**.

4. D'en Famella

A aquest carrer, conegut posteriorment com d'en Venturós (per la família Fàbregues, la qual el 1685 donava nom a l'illa) i posteriorment 'Felicidad', hi vivien, ja a l'equador del segle XVII, algunes famílies com la de Miquel Bauçà, Joan Bauçà –teixidor– (a la vorera dels senars –illa de Guillem Riera, *Fetget*–) o Antoni Juan, *Marçal* (a la vorera dels parells).

Als estims de 1685 hi habitava Antonina Bauçà, vídua d'Antoni Juan *Marçal*, Joan Bauçà *Roig*, i en Miquel Bauçà *Badia*, entre d'altres. Trobam inscripcions que citen el carrer indistintament com **d'en Famella** o com d'en Venturós, antic d'en Famella (àlies d'alguns portadors del llinatge Fons); posteriorment es coneixeria com de l'Infant, de la Infanta i de la Infanteria.

5. Na Daniela

Al cadastre de 1649 (AMM 657) veiem aquest topònim referint-se a una sort que tenia Miquel Soler. Probablement fa referència a uns terrenys propietat d'Antoni Fullana **Daniel**, on hi havia un pou. Es tracta de l'espai comprès entre els carrers del Llaurador (abans, Nou d'en Blanquer o del Jai Rost **junt al molí de na Rella** i, després, Tafarres) i l'actual carrer d'en Mesquida (abans, Calàpet), prop de l'actual plaça de Sant Jaume, hipòtesi basada en la casa que titula Antoni Riera *Bovet* als estims de 1685 al primer carrer mencionat. Al cadastre de 1703 hi trobam una casa a nom de Catalina Sansó, vídua d'Antoni Riera *Lledoner* situada **a na Daniela**.

Altres referències precises les veiem al cadastre de 1709, on se citen com a habitants d'aquell indret Antoni Llull; Bartomeu Galmés, *Cap pelat*; Antonina Rexach, vídua de Bartomeu *Papalló*; Joan Cerdà, *Calàpet* (nom de l'actual carrer d'en Mesquida), i Jaume Sansó, *Fava*.

6. De l'Alarp

Es tracta de la part de l'actual carrer del Centre, compresa entre el carrer de l'Anell i el carrer de l'Estrella. Li donava nom –així com també a tota l'illa compresa entre els carrers de l'Anell, Jaume II (Doctor Binimelis), Estrella (altre temps dit de l'Hostal) i Pare Andreu Fernández (abans, de la Costa d'en Blanquer)– Pere Llull **Alarp** (citad també com **alarap**), i després es coneixeria com l'illa de Francesc Riera *de Conies*. El 1685 hi vivien els hereus del gerrer Pere Miquel Parera; el també gerrer Joan Fiol, *Pardalet* (que tenia les cases i la gerreria just davant les de Pere Llull, *Alarp*), i Joan Sastre, *Cloveia*. Aquesta illa també es coneixia com **de l'Hostal**.

7. De Pere Cabrer *Monseriu*; del *Trespol*; de mestre *Rossinyol Ferrer nou*; de Miquel Sastre *Cloveia'-ferrer-*, i de l'Hostal.

L'actual carrer de l'Estrella, tot i no ser gaire llarg, va tenir en menys d'un segle fins a cinc topònims.

Com a carrer **del Trespol**, el 1630, es documenten cases i celler a nom de Rafel Nadal, *Homo*, i una altra de Bartomeu Vadell.

Al l'any 1662, a l'illa de Joan Fons, boter –entre els carrers actuals Alexandre Rosselló (Mercadal), Bosch (Mercadal o *dels emperadors*), Jaume II (*carrer qui va a la Plaça*) i Estrella (Pere Cabrer *Monseriu*)– trobam llistats al carrer **del Trespol**: Jaume Riera, *Poll ros*; els hereus de Sebastià Orpí (els quals apareixen el 1630 com a veïnats del carrer de l'**Hostal**), i el prevere Andreu Obrador. Poc temps després veiem el carrer citat com *d'en Sastre* (pel ferrer Miquel Sastre, *Cloveia*, amb cases del sastre Miquel Riera, dels hereus de Pere Cabrer *Bellet* i Jaume Pasqual *Xoro*).

Amb el nom de **Pere Cabrer Monseriu**, el trobam el 1649 quan hi posseïen casa la vídua de Bartomeu Grimalt, *Balaguera*, i Tomàs Rosselló, *Figuera*. L'any 1662 hi tenia casa i obrador el ferrer Joan Rossinyol, *Ferrer nou* (que també donà nom al carrer), tots ells a l'illa del boter Joan Fons.

L'any 1685, a l'illa de Francesc Riera, *Magre*, o del capellà d'Albocàsser, compresa entre els carrers de la Costa d'en Blanquer (ara Pare Andreu Fernández), Anell, de l'**Alarp** (Centre) i de l'**Hostal** (Estrella), hi tenia un celler Joan Obrador.

8. Triquet de la Pilota

Tot i que, possiblement, a Manacor hi havia altres espais on es jugava a la pilota, atenent-nos al llibre d'Escrivania de Cartes Reials 1577-1580, Jordi Fullana, *Caules* venia a Macià Bosch unes cases i corral que confrontaven amb la plaça **vulgarment dita de la Pilota**, casa dels hereus de Martí Mas i amb dues parts amb casa i corral dels hereus de Bartomeu Aleix.

L'any 1662 els hereus de Jaume Bosch declaraven una casa a la **via pública o plaça dita del Triquet de la Pilota**. Confrontava amb casa dels hereus d'Antoni Vadell (abans pertanyia als hereus de Martí Mas) i per dues bandes amb casa dels hereus de Rafel Nadal (abans, de Bartomeu Aleix).

A la mateixa font veiem com Bartomeu Amengual titulava un celler, abans porció de corral, al carrer **Major** dit del **Triquet de la Pilota**, confrontant amb corral dels hereus de Joanot Fullana i amb part d'Antoni Fullana (abans, de Gabriel Fullana).

Els estims de 1685 ens confirmen la ubicació d'aquest triquet: es trobava al lloc on s'eixampla el carrer del Mercadal a la confluència amb el carrer d'en Bosch, més o manco on avui es troba instal·lat un banc, entre l'antic casal de Ca s'Hereu i on antigament hi havia la botiga de *Ca'n Filasop*.

9. Damià Bauçà, especier

A mitjan segle XVIII la vídua de Bartomeu Bauçà, *Especier* tenia una casa "**que treu portal al carrer Nou**". Als estims de 1685, al cantó del carrer Nou hi posseïa estatge Damià Bauçà, *Especier*, a l'illa de Mateu Martí, *Biscai* o *Biscaí*, que es trobava entre els carrers d'en Rei, Pou Fondo, Olesa (d'en Golies) i Nou.

Per les referències creiem que es tracta d'un tram del carrer Nou, més concretament de l'indret on abans hi havia el convent de les monges de la Santa Família, tenint en compte que el carrer del Pou Fondo aleshores no arribava al carrer del Fum.

10. Quatre cantons de na Riereta (Pou Fondo)

A la cruïlla del carrer que anava a la plaça (ara Jaume II) amb el carrer del Pou Fondo, es trobaven **els quatre cantons de na Riereta**. Així ho confirma la inscripció de la casa i corral de Bartomeu Font, *Mir*, a l'illa d'Antoni Riutort, *Noviet*, entre els carrers de la Costa (Centre), de l'Hostal (Estrella), Costa d'en Blanquer (Pare Andreu Fernández) i Pou Fondo. El 1685 Pau Pujades tenia cases dins l'illa de Joan Oliver, *Roig* (Mercadal, carreró d'en Boter, Pou Fondo i

carrer que va a la Plaça). Magdalena Llull, vídua de Joan Obrador, n'hi tenia a finals de segle.

11. D'en Paloni

Aquest carrer seria l'actual Noguera, inclòs dins l'illa de la Rectoria, compresa entre aquest carrer, el del Mercadal, el carrer de **darrere la Rectoria** (avui Bosch) i la **plaça del Lledoner** (ara Weyler).

Al cadastre de 1649 ja hi consta l'alberg d'Antoni Bonet, *Paloni*, teixidor de lli, **prop de la Rectoria**. També al de 1662. El 1685 la casa era de Pere Bonet, *Paloni*, també teixidor i tenia pocs veïnats dins el carrer.

Plaça de la Vila.

Creu adossada a la façana de l'antic escorxador.

12. Forn de Puja (carrer del, junt al, davant el, treuen portal al) / Forn reial o forn del senyor Rei

El forn de puja (Rosselló 1979, 14) era tingut a mitges entre el rei i una persona que el tenia llogat i l'administrava. Sabem que es trobava dins una gran casa quan fou establert a Guillem Mestre i els seus successors l'any 1429.

L'any 1617 Gaspar Tauler “rep la part **del forn de puja** que és la meitat del que sen veu i perquè no sap lo que li val no se li treu preu ni tant sols li fem càrrec de 20 lliures 10 sous [que] fa de cens a mosson Salvador Peretó ni de les 20 lliures 11 sous que també en fa a mosson Torelló ni tampoc de 2 lliures cens també fa a mosson Francesc Socies per so com fa dit cens per lo que treu de dita meitat del dit forn”.

El 1630 Rafel Estelrich vivia al dit carrer a la petita illeta on se situava l'escrivania i la presó, aïllada entre el carrer de l'Angle i la plaça de la Constitució.

El forn reial de puja estava situat a l'illa del senyor Francesc Cotoner compresa entre els carrers Olesa, Capità Andreu (avui Jaume Domenge), Font i Roig o d'en Ferrà (ara Capellà Pere Llull) i el Cós, aproximadament a la meitat de

Finestra del carrer del Príncep.

l'actual carrer de Jaume Domenge, entre els immobles de Pere Muntaner *Guixa* i de la família Ventallol, davant la casa dels Andreu.

En aquesta illa, al segle XVII, a banda del **Forn de Pluja dels hereus de Gaspar Tauler** hi tenien estatge personatges importants de la vila com Francesc Cotoner, de l'hàbit de Santiago, Francesc Truyols (a Ca na Garbetjana), Salvador Truyols, senyors des Fangar, etc.

13. Amadora (al cantó de madò, als quatre cantons de n') Groc Serra / groga Serra (al cantó d'en / de na, als quatre cantons de, prop del cantó de)

N'Amadora era l'àlies de Francina Orpí, vídua, la qual el 1649 tenia cases al carrer d'en Garriga, cantonada amb el carrer Olesa. Fent referència a aquest topònim hi trobem Pau Pujades, *en el cantó* (abans, de la vídua de Sebastià Pastor); Antoni Riera *de Melcior, junt a*; i Guillem Garriga, *al cantó de*.

Quant al topònim **Groc Serra**, per les dades disponibles creiem que correspondria a la mateixa ubicació que l'anterior, l'encreuament dels carrers d'en Garriga i d'en Golies (ara de n'Olesa).

El cadastre de 1654 ens diu que Miquel Bonet, fill de Jaume, el sastre Antoni Riera, de Melcior *Memech* i Joan Serra, fill d'Andreu *de na Balma*, hi tenien casa i corral. En Mateu Martí, *Biscail'*, que dona nom a l'illa compresa entre el carrer dels Llodrans, el del Pou Fondo, el d'en Rei i el d'en Golies, hi tenia un celler **als quatre cantons** així com també el prevere Antoni Febrer, que hi tenia casetes i corral.

14. D'en Caçola

Es tracta de la cruïlla dels carrers actuals d'en Rei i del Pou Fondo. El nom li donava Joan Cerdà, **Caçola**. En aquest punt, l'any 1685 trobam: la casa de Martí Rosselló, *Pellicer*, a l'illa de Mateu Martí, *Biscail*, i la de Miquel Febrer, *Boda* (abans, de Joan Puigròs, *Metge'*), a l'illa de Jaume Girart, *Biulaigo*.

15. Dels Emperadors

L'any 1654 la vídua del teixidor de llana Martí Joan tenia cases i corral davant la casa de l'**Emperador**, nom amb el qual es coneixia els portadors del llinatge Fornés; en aquest cas, Antoni Fornés, fill de Sebastià, que tenia casa al carrer del Mercadal, a l'illa de Joan Oliver, *Roig* (entre els carrers de Jaume II, Bosch, Mercadal i Pou Fondo). Aquest mateix disposava també d'un quartó a Son Jaume Andreu, on es troben les pedreres d'on es treien els maresos de 32 centímetres de gruixa (**mida d'emperador**).

També tenia cases i corral al carrer dels **Emperadors** Jaume Perelló, fill de Joan, els hereus del qual encara posseïen les cases als estims de 1685.

Si tenim en compte que Joan Martí, *Marçal*, també relacionat amb aquest topònim, tenia les cases a l'illa de Bartomeu Riera, *Tafal* (sa Bassa, Peral, Bosch, Alexandre Rosselló) és fàcil inferir que el tros de carrer del Mercadal entre sa Bassa i el carrer del Pou Fondo rebria temporalment el nom **dels emperadors**.

16. Carrer de Gregori Villalonga, de Mateu Martí, de Sebastià Martí, de Joan Miquel Sureda i del Matarronya

Amb tots aquests noms es coneixia al segle XVII la part de l'actual carrer del Príncep (sense que sapiguem a quin príncep es refereix) compresa entre el carrer de n'Olesa i l'avinguda del Torrent. Als estims de 1649 hi vivia Sebastià Martí, *de la Riba*. L'any 1654 hi trobam la vídua del taconer Miquel Ferrer; Joan Truyols, *Coletes*; la vídua del paraire Miquel Truyols, *Miqueló'*, i Miquel Truyols, *Angelet*.

L'antic Pla dels pous, actual plaça del Mercat.

Als estims de 1685 hi tenien posada els hereus de Sebastià Martí, *de la Riba*, a l'illa de Joan Bosch (dita també d'en Ballester); els hereus del pare Miquel Truyol, *Angel negre*; Joan Truyol, *Coletes*; Agustí Ferrer, *Juradeus*; Bartomeua Serra, *Collectora*, i Mateu Serra (**probablement els Grocs Serra**), tots al **carrer de Sebastià Martí**.

Sebastià Martí, *de la Riba*, figura com junt al Torrent, i Guillem Morey ho fa com **davant el Matarronya**, tots dos a l'illa de Joan Bosch, d'en Ballester (entre els actuals carrers de n'Olesa, Garriga, Torrent i Príncep).

Torrent i Jaume Domenge) hi havia el forn del **Matarronya** dins aquest mateix carrer, veïnats seus eren els hereus de Joan Fluxà; Domingo Juan, *Marçal*, i Bàrbara Fullana, de Rafel.

Aquest carrer, el qual figura tancat al plànol de Jeroni de Berard (1787), desembocava als **Quatre cantons de Don Gregori Villalonga**. Al segle XVIII rebria el nom de **Gargamella**, per Simó Jaume que hi tenia casa, corral i celler a l'illa de Joan Febrer, *Idi* (la compresa entre el carrer d'en Garriga, Olesa –Golies o del senyor Jaume Olesa–, la plaça reial de la Vila i el dit carrer). Després rebria el nom d'**Anagistes** (Enagistes) per la casa, celler i botiga que hi tenia l'Obra Pia del pare Hug Berard de la Companyia de Jesús a l'illa de mossèn Pere Joan Andreu (entre Jaume Domenge, plaça de la Vila, Enagistes i Olesa).

17. Quitèria Ballester (i Aulesa), na Pelada (del magnífic Jaume d'Olesa), junt a la creu d'en Servera, junt al torrent, al Cós i al Pla del Pou

Amb tots aquests topònims apareix l'actual plaça de Ramon Llull i voltants al llarg del període estudiat. A finals del segle XVI Francesc Ballester amb casa pairal al cantó entre el carrer Olesa i el Cós (actual Antoni Galmés, Folklorista), enderrocada el 1972, tenia una filla anomenada Quitèria, que es casà amb Salvador d'Olesa.

Creiem que cal situar aquest topònim a la zona avui ocupada per la plaça del Mercat, bona part del carrer de les Parres i altres de limítrofs fins a l'avinguda de Baix des Cós, i el torrent.

A principis del segle XVII Rafel Ballester rebia 100 lliures per la venda d'una sínia contigua a una sort junt a la present vila.

La creu d'en Servera, aixecada el 1598 al creuer entre el camí del port i el camí de Son Galiana, vora la vinya d'en Servera, fou enderrocada el 1875.

L'any 1649 Jaume Nadal i Riera, un dels prohoms de Manacor, hi tenia tres quarterades, i Nicolau Truyol hi posseïa una sort de terra.

Dins aquests terrenys hi havia l'hort de la vila, l'abeurador, el Pla del pou –on tenien casa, entre d'altres (1662) Jaume i Joan Miquel, *Corona*– i, també el Cós, segurament prop de l'inici de l'actual carrer de ses Parres, on habitaven Bartomeu i Antoni Femenies, *Roquer*; Monserrat Bauçà; Bartomeu Uguet; Pere Gomila, *Gruta*; Pere Juan, *Marçal*; i Miquel Juan, *Bolixter*.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Arxiu Municipal de Manacor

Estims de 1578 (660/1)

Cadastr de 1630 (656)

Cadastr de 1649-1664 (657)

Cadastr de 1654 (661)

Còpia dels estims de 1685 (665/1, 665/2 i 663/1)

Cadastr de 1709-1725 (669/1, 669/2 i 670/1)

Arxiu del Regne de Mallorca

Escrivania de cartes reials 1662-1703 (ECR 945)

Capbreu 1703 (ECR 946)

AGRAÏMENTS

Pilar Castor Binimelis i Antoni Pasqual Andreu.